

Huomautuksia uudesta raittiusliikkeestä

Raittius? No, se on tietysti valistuksen vanha ihanne. Raitis on ennakkoluuloista vapaa, omaa järkeään käyttävä, täysi-ikäinen kansalainen. Valistuksen kannalta jokin, johon uskotaan vain siksi, että siihen on perinteisesti uskottu, sumentaa kriittistä ja valpasta tietoisuutta. Kyseessä on huume, jonkinlainen "oopiumi kansalle". (Monet – etunenässä Hans-Georg Gadamer – sanoisivatkin: Aufklärung pitää traditioita ja ennakkoluuloja ajattelun esteinä eikä sen edellytyksinä.)

On selvää, että "varsinainen", viinaa vastustava raittiusliike lähtee liikkeelle tästä valistuksen yleisestä raittiuskuvastosta. Mutta on monia eri tapoja operationalisoida raittius.

Näitä eri operationalisoinnin tapoja tarkastellakseni otan avukseni Michel Foucault'n Seksuaalisuuden historian kakkososan johdanto-osuuden, jossa Foucault esittää etiikan ja sen historian tutkimukseen liittyviä metodisia huomioita.

...

Eri etiikkoja vertailtaessa – oli sitten kyse normatiivisesta tai deskriptiivisestä tarkastelusta – kiinnitetään useimmiten eniten huomiota koodien välillä vallitseviin eroihin. Foucault'n mukaan tämä näkökulma on riittämätön.

Ensinnäkin on eri asia mikä on etiikan julkilausuttu koodi ja mikä on sen alla elävien tosiasiallinen elämäkäytäntö.

Mutta Foucault ei pysähdy tähän banaaliin totuuteen – siihen, että ideaalin ja elämän välillä vallitsee useimmiten jonkinmoinen ero. Paljon tärkeämpää on tutkia niitä eri tapoja ja "motiiveja", joiden avulla eettinen koodi pannaan elämässä täytäntöön, tapahtuipa tämä täytäntöönpano sitten vajavaisesti tai ei.

"Eroja" voi siis piillä monessa eri käyttäytymisen kohdassa tai aspektissa. Ne voivat koskea ensinnäkin "eettisen substanssin" määrittelyä: tapaa jolla yksilön on muodostettava jokin osa itsestään moraalikäyttäytymisensä pääainekseksi. Voidaan esimerkiksi rajata, että raittius merkitsee vain ja nimenomaisesti alkoholin nauttimisakteja koskevien kieltojen ja velvollisuuksien noudattamista. Toisaalta raittius voidaan tarkentaa myös viinanhimon hallinnaksi. Tällöin sen varsinaisena sisältönä ovat ne ankarat kamppailut, joita himoa vastaan joudutaan käymään. Raittius koostuisi tässä tapauksessa juuri valppaudesta ja taistelusta, sielun ristiriitaisista liikkeistä, eikä suinkaan toteutuneista tai ei-toteutuneista juomisakteista.

Toiseksi erot voivat liittyä myös alistumisen tapaan; toisin sanoen tapaan, jolla yksilö muodostaa suhteensa raittiusohjeeseen ja tunnistaa velvollisuudekseen panna se täytäntöön. On esimerkiksi mahdollista pidättäytyä alkoholista (ja siis alistua tätä vaativaan sääntöön) sen vuoksi, että tunnistaa itsensä osana säännön hyväksyvää, sitä kovaäänisesti vaativaa tai sen hiljaa säilyttävää sosiaalista ryhmää

(esimerkiksi puritaanista raittiusliikettä) tai siksi, että hahmottaa itsensä jonkin henkisen perinteen (esimerkiksi Valistuksen) osaksi, jonka ylläpitämisestä tai elvyttämisestä on osavastuussa.

Kolmanneksi eroja voi piillä itseen kohdistetussa hienosäädössä eli eettisessä työssä. Sen tarkoituksena on paitsi saattaa käytös vastaamaan jotain asetettua sääntöä, myös muokata itseä käyttäytymisensä moraalisubjektina. Niinpä alkoholista voi pidättäytyä osana pitkää oppimis- ja valistumistyötä, jonka tavoitteena on saada itsensä omaksumaan jokin järjestelmällinen ohjekokonaisuus ja mittaamaan jatkuvasti miten täsmällisesti on tullut sääntöjä noudattaneeksi. Raittiutta voidaan harjoittaa kieltäytymällä äkkiä, täydellisesti ja lopullisesti nautinnoista tai sitten jatkuvan kamppailun muodossa, jonka käännteillä – silläkin että joskus lipsahtaa – voi olla oma merkityksensä ja arvonsa. Vielä alkoholista voi pidättäytyä pyrkimällä tulkitsemaan mahdollisimman huolellisesti, pysyvästi ja yksityiskohtaisesti himonsa liikkeitä; sen kaikkia – hämärimpiäkin – kätkeytymisen muotoja (esim. psykoanalyysi).

Neljänneksi erot voivat myös koskea ”moraalisubjektin teleologiaa”. Moraalinen toiminta ei ole moraalista vain itsessään ja omassa erityisyydessään, vaan se tunkeutuu myös elämän kokonaisuuteen ja ottaa siinä jonkun paikan. Vaikka moraalinen toiminta varmasti tähtääkin tavalla tai toisella säännön toteutumiseen, sen lisäksi se pyrkii rakentamaan moraalista käyttäytymismallia, joka johdattaa yksilön nimenomaan moraalisubjektille ominaiseen olemisen tapaan. Tällöin siinä ei enää ole kyse pelkästä säännön seuraamisesta.

Tästä voi juontua monia eroja: raittius voi kummuta moraalikäyttäytymisestä joka johtaa itsen hallitsemiseen yhä täydellisemmin; se voi olla moraalikäyttäytymistä joka johtaa äkilliseen ja radikaaliin irrottautumiseen maailmasta; se voi pyrkiä täydelliseen sielunrauhaan, lopulliseen intohimoista vapautumiseen tahi puhdistautumiseen, joka takaa kuolemanjälkeisen pelastuksen.

•••

Tämän kirjoitelman aiheena on mediakasvatus. Siksi jostakusta voi tuntua oudolta, että olen toistaiseksi puhunut ainoastaan raittiudesta. Syy tähän ei ole ilmeinen, mutta kenties silti arvattavissa: teesini on, että mediakasvatuksen eri oikutukset, vaihtoehdot, utopiat, tavoitteet, optiot, operationalisaatiot, sudenkuopat... vertautuvat kohta kohdalla raittiusliikkeen vastaaviin. (Niinpä se, joka jaksaa olla kiinnostunut, voi vielä kertaalleen lukea edellisen Foucault-jakson ja sijoittaa kunkin ’raittius’-sanon tilalle mediakasvatuksen ihannetulosta sopivasti kuvaavan ilmaisuun.)

Mediakasvatushankkeet ovat siis osa modernia raittiusliikettä. Niiden kohteena

eivät vain enää ole vanhat huumeet - uskonto tai alkoholi - vaan niiden tilalle sekulaarissa "informaatioyhteiskunnassa" astunut media. Se on ajanut uskonnon ja alkoholin rinnalle, tai jopa ohi, itsenäisen järjenkäytön sumentajana, riippuvuuk- sien lähteenä, työtehon tuhoajana, kansalaisaktiivisuuden rappeuttajana, järjen pimentäjänä ja aidon demokratian toteutumisen esteenä.

Ja jos analogia pitää, voidaan ennustaa kiisteltävän myös siitä millaisia mahdol- lisuuksia ja sudenkuoppia uskonnon/alkoholin/median kohtuukäyttö saattaa si- sältää. Valistushan voi myöntää, että kohtuullinen, protestanttinen, privatisoitu- nut uskonnollisuus saattaa lujittaa yhteiskuntasiteitä ja enemmänkin, olla jopa demokratian toimimisen ehto; Valistushan voi myöntää, että kohtuullinen ja kul- tivoitunut alkoholinkäyttö voi ilmentää "kulttuuria" ja enemmänkin, olla jopa vahvan kansallisen kulttuurin ehto. Vastaavasti medioiden kohdalla: myös sitä voidaan oikein ja kohtuullisesti käytettynä pitää demokratian toimivuuden edel- lytyksenä. Ja enemmänkin: kriittinen julkisuushan kuuluu teoriassa (tai ideolo- giassa) porvarillisen demokratian välttämättömiin ennakkoehtoihin.

Siksi on erityisen paljastavaa, että nykyään pidämme julkisuutta itseään, ja kan- salaisten mahdollista "väärää" suhdetta siihen, irralleen ryöstäytyneenä (tai koko ajan mahdollisesti ryöstäytyvänä) demokratian uhkana.

Selitys tälle lienee kuin lieneekin vanha tuttumme Valistuksen Dialektiikka. Se näköjään jatkaa yhä tihutöitään: muiden valistuksen kriittisten mediumien/pää- määrien (järki, totuus, vapaus...) tavoin myös mediajulkisuus uhkaa syödä – tai on jo syönyt - itse itseltään perustan ja kääntä valistuneita tarkoituksiperiään vastaan.

•••

Jos sanoo, että raittiusliikkeille avautuu aina kaksi perusvaihtoehtoa, ei tarvitse karrikoida juurikaan.

Ensimmäisen lähtökohdan mukaan pelkkä kosketus viinaan tekee kaikista heti addikteja – ts. kaikki ovat jo valmiiksi alkoholisteja – ja siksi ainoa käytettävissä oleva taistelukeinomme on alkoholin täydellinen välttäminen. Mediakasvatukses- sa tämä tarkoittaa massamedioihin kohdistuvaa moralismia (ja väistämättä jon- kinlaista elitismia, joka katsoo oikeudekseen pitää jotakin muuta kokemisen ta- paa arvokkaampana kuin mediatuujottelua).

Toisen lähtökohdan mukaan tärkeintä ei ole alkoholin määrä, vaan se mikä on käyttäjän suhde alkoholiin – hallitseeko se koko elämää vai ei, osaako subjekti ri- kastaa sillä seuraelämäänsä vai onko sen käyttö vain ilmausta poikkeuksellisen rähjäisestä eskapismien muodosta... Mediakasvatuksen saralla tätä vastaa nykyään taajasti kukoistava reseptioeetos.

Kolmas vaihtoehto on sitten koko raittiusliikeideologiasta luopuminen. Mutta keksiikö joku neljännen vaihtoehdon?

Minä en tähän hätään keksi. Ja niinpä näistä vaihtoehdoista asetun ilman muu- ta moralismien (ja sen sisältämän absolutismin ja elitismin) puolelle: viime kädessä ei ole väliä sillä, osaammeko "lukea" mediaa kriittisesti vai ei. Ratkaisevaa niin yk- silön "mediakulutuksessa" kuin yhteiskunnan yleisessä mediadominoituneisuu- den asteessakin on yksinomaan määrä.

Perusteluni karkeistan ensikäteän McLuhanismiksi: jos "väline on viesti", meidän ei viime kädessä tarvitse loputtomasti eritellä ohjelmasatoa tietääksemme mitä media on ja merkitsee.

Siksi suositan, että mediakasvatuksen tulisi olla absolutistista; sen tulisi advo- koida täydellistä mediasta pidättäytymistä ja keskittyä opettamaan ja ohjaamaan kasvavaa nuorisoa kirjavisivästyksen – ja vieläpä sen "epämediaimaisimmin" raken- tunteimpien osien – polulle.

•••

Tiedän, että tämä kanta kuulostaa täysin naurettavalta. Vastaväitteet ovat myös ilmeisiä.

Ensimmäinen vastaväite huomauttaa, että suosittamallani linjauksella ei ole minkäänlaisia onnistumisen mahdollisuuksia. Ajatus syöttää junnuille Platonian ja Ciceroa (!) Beverly Hills-analyysien sijasta (!!)) on yksinkertaisesti tuhoontuomittu. Nuoriso on niin median läpätunkema, että tällaisille muutenkin kelkasta pudonneille opettajille se antaisi viimeistään palttua.

Toinen vastaväite kysyy (ensimmäisen hengessä): eikö esittämäni kanta toteutuessaan merkitsisi vapaaehtoista sivuraiteelle ajautumista, tietoista antautumista, vaikutusmahdollisuuksien menetystä ja vallan tahallista luovuttamista vielä ilkeämpien ihmisten käsiin?

Kolmas vastaväite epäilee, onko ylipäätään syytä olla näin jyrkkä. Eihän medioissa ole välttämättä mitään "pahaa"; eivät ne ole korruptoituneita *in toto*.

Sitäpaitsi, neljänneksi, millä perusteilla ja oikeuksilla voisimme ylipäätään enää instituoida tällaisia paremmintietämisen ja katteettoman elitismien mekanismeja?

•••

On näköharha luulla, että koska nuoriso (keskimäärin) diggaa tv-ohjelmia mutta (keskimäärin) ei vaikeita kirjoja, se suhtautuisi mediakasvatukseen jollakin tavalla suopeammin kuin muuhun tiedontuputukseen. Suurin osa kasvattajien pyrintöistä menee joka tapauksessa harakoille. Näin on ollut aina ja näin tulee aina olemaan.

On myös täsmennettävä miksi ylipäätään kannatan "absolutismia": en suinkaan siksi, että ajattelisin mediatarjonnassa tai edes mediamuodossa piilevän jotakin sisäsiittoisesti "pahaa". Ainoa paha piilee mediamuodon mahdollisessa yksinomaisuudessa. (Tokin ajattelen myös perinteisen kirjavisivistyksen olevan arvokkaampaa kuin mediatollotuksen, oli se "kriittistä" tai ei. Mutta niinhän kaikki lukeneiston jäsenet ajattelevat ja voivat siksi katsoa tv:tä joko kielletyn hedelmän suoman kiihkon tai huonon omatunnon säestyksellä – jälkimmäisen voi tietysti poistaa suhtautumalla tv-ohjelmiinkin ikään kuin ne olisivat kirjallisuutta.)

Tästä syystä ei myöskään ole mikään katastrofi vaikka mediakasvatus – tai sen tilalle toivottavasti astuva muu koulutus ja sivistys – ajautuisikin hieman sivuraiteelle.

Sitäpaitsi on niin, että mediasaturaatio aiheuttaa myös vastareaktioita ja sen kouriin joutuneelle on oltava tiloja, jossa jo viljellään jotakin muuta.

•••

Tärkeintä on tunnistaa keskustelun panokset oikein. Kyse on koko ajan ainoastaan ja vain siitä, mitä kasvatuksessa olisi syytä tehdä. Kyse ei ole koko maailmasta - edes periaatteessa. Ja siksi lähtökohdaksi on otettava se, että kasvatus ei ylisummaan koskaan täysin "onnistu" eikä sen pidäkään onnistua. On tyypillinen Valistuksen harha kuvitella, että kaikki voitaisiin saada aikaan kasvatuksen avulla ja kaikki olisi syytä saada aikaan kasvatuksen avulla. (Tätä harhaa on Zygmunt Bauman muutoin melko viheliäisissä kirjoituksissaan yrittänyt kiitettävästi kitkeä.)

Kannatettavienkin yhteiskunnallisten liikkeiden tavoitteiden täydellinen toteutuminen olisi hiuksianostattava kauhistus; silti niiden on yhtäkaikki perusteltava itseään "ikään kuin" ne ajaisivat päämääriensä kaikinpuolista toteuttamista. Muuten ne menettäisivät välttämättömän, ylösrakentavan illuusionsa.

Valitettavasti kasvatusta koskevan metakeskustelun premissinä tuntuu yhä olevan, että jossakin ideaalisessa, mutta historiallisesti kuitenkin saavutettavissa olevassa tilanteessa kasvatus voisi toteuttaa ja saada läpi kaikki päämääränsä. Niinkään en ihmettele sitä, että joku ajattelee näin. Enemmän ihmettelen tätä: jos

joku ajattelee näin, miten hän sen jälkeen enää kehtaa tuoda kasvatustarkkailuaan punastumatta julki?

Toki jos tuo suuruudenhullu premissi olisi kohdallinen, olisi syytä olla erittäin huolestunut siitä mitä kasvatukselle teemme. Kaikki kasvatusta koskevat keskustelut olisivat siinä tapauksessa suuria kohtalonkysymyksiä – niissä ratkaistaisiin silloin se, mitä tuotetaan ja mitä ei. Tämä on kohtalokasta, koska samalla ajatellaan, että mitään, mitä ei tuoteta, ei ole.

Edellisessä ajatuspolussa kasvatustarkkailu hahmotetaan siis tuottamisen modernin retoriikan kautta. Mutta entä jos emme ensinkään usko kasvatustarkkailun kaikkivoipuuteen? Silloin kaiketi hahmotamme sen mielummin vastalääkkeen retoriikan avulla. Siinä kasvatustarkkailu näyttäytyy editointina, vaihtoehtojen tarjoamisena, erilaisten avausten ylläpitämisenä ja vaalimisena, pienenä oikomisena. Ei perustavana muokkauksena, siirtämisenä, tuottamisena, synnyttämisenä tai korvaamisena; ei minään näistä perusmetaforista, joiden nojalla kasvatustarkkailua jatkuvasti yritetään, mutta aina kaikin puolin kontrafinaalisiin seurauksiin. Maailman on annettava myös olla ja tulla.

•••

Suosittelen siis mediaraittiusliikkeen ohjelmaksi klassista kirjavisivistystä korostavaa media-absolutismia, joka on tietoinen omasta melko vaatimattomasta tehtävästään vastalääkkeenä ja vaihtoehdon tarjoajana eikä maalaile visioita ”uudesta demokraattisesta kansalaisesta” tai jostakin muusta edistyksellis-totalitaristisesta oxymoronista. Jälkimmäinen tie edustaa paljon suurempaa vaaraa kuin se, että paremmintietäjällä ei kenties ”ole oikeutta” asettaa kasvatustarkkailun ”yläpuolelle”. Paremmintietämisestä ei ole ensinkään vaaraa, jos tietäjät toimivat omilla alakulttuurisilla alueillaan eivätkä pääse päättämään siitä mitä yhteiskunnassa yleensä tapahtuu.

Mutta mikä sitten takaa sen, etteivät pääse?

Tietysti media.

CROSSROADS IN CULTURAL STUDIES

Second International Conference in Tampere, FINLAND

28th June - 1st July 1998 in Tampere Hall

FIRST ANNOUNCEMENT AND CALL FOR PAPERS

In the midst of all virtual communities and realities with abstract bodiless persons, we still need to meet each other in flesh and blood. The great success of the first Crossroads conference in 1996, with over 500 participants from all continents, proved that a meeting point like that is greatly needed in international cultural studies. Let us therefore invite you to the Second International Crossroads in Cultural Studies Conference!

The special theme of the conference will be borders and border-crossings, but we also provide an open forum for all topics that interest the diverse international cultural studies community; to make contacts, exchange views and gain inspiration from each other. This time there will be more parallel sessions, which allows a little more time for discussion in the sessions. We encourage international participation from different countries, disciplines and cultural backgrounds, and from a wide range of research areas.

We assume that concepts such as

- gender • power and knowledge • ethnicity • traditions today • identity
- nation-states • body • globalization • otherness • culture and economy
- age • centre and periphery • media • new information technology

will be tackled in the sessions and plenaries, but again it is up to you to make this a conference that will show where cultural studies is going next.

To make sure you'll receive the registration form well on time in November, you may just fill in the reply form (attached), perhaps along with a preliminary paper title, but better still, we hope you will subscribe to the crossroads MAILING list, where you can find other people interested in the same topic and maybe organize a session for yourselves! Or if you already know others who share your interests, you may just volunteer to organize a session.

I hope to see you all in Tampere!

Pertti Alasuutari

Chair of the Organizing Committee

To make sure you'll receive the registration form, please **fax (+358 32156 080)** or mail (**Crossroads in Cultural Studies, University of Tampere, PO Box 607, 33101 Tampere, Finland**) us a note with your contact information or, *preferably*, enter our website (<http://www.uta.fi/crossroads/>), fill in the reply form, and also find more information about the conference.